

KÜLLERİNDEN DOĞAN 'CANLAR ÜLKESİ' ABHAZYA

Fehim Taştekin*

Hem Çarlık hem Sovyetler zamanında Rusların hükmettiği devasa coğrafyanın Fransız Rivierası'ydı. Savaş ve ambargoların üzerine geçirdiği ürkütücü şala rağmen hala Riviera. Ama bir farkla, Kafkasya'nın bu cennet köşesi şimdi ne Rusya ne de bölgenin küçük emperyal gücü Gürcistan'ın elinde. Abhazya nam-ı diğer Apsını (Canlar Ülkesi) tarihi topraklarında kendi egemenliğini yeniden inşa ediyor.

1991'de Sovyetler Birliği dağılırken tarihi bir fırsatla Gürcistan'la 1931'de kurulmuş zoraki evliliği sırtından atmıştı. Gel gör ki, bunun karşılığı Gürcistan'ın 1992'de başlatıp 13 ay sonra yenilerek çekildiği yıkıcı savaş oldu. Yıkımdan kurtulup yaralarını sarmayı umarken 1995'ten itibaren Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ambargosuyla tüm dünyadan tecrit edilerek ağır bir bedel ödedi. ABD'nin Kafkasya'ya Gürcistan üzerinden girme çabasına karşın Abhazya tampon bölge olarak Rusya için kıymete binince Abhazlar için tarihin seyri de değişmeye başladı. 2006'dan itibaren Rusya, Abhazya'ya uygulanan ambargoları fiilen adım adım sonlandırırken asıl talih kuşu Abhazya'nın başına Ağustos 2008'de Gürcistan'ın Güney Osetya'ya açtığı savaşla kondu. Savaş Güney Osetya'yı yıkarken Abhazya'yı diriltti. Abhazlar Osetlerle dayanışma için ikinci cephe açıp 1993'de Gürcistan'a kaptırdıkları Yukarı Kodor bölgesini ve İngur nehri üzerindeki hidroelektrik santralinin bulunduğu bölgeyi tek can kaybı vermeden yeniden ele geçirdi. Tarihin seyrini asıl değiştirense Rusya'nın, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını tanıyan ABD ve Batılı müttefiklerinden Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıyarak intikam alması oldu. Tarihte krallık kurmuş, Moğollardan İranlılara, Osmanlıdan Ruslara çok sayıda küresel devin istilasına uğramış Abhazya bu kez eski cellâdının elinden tutmasıyla yeniden ayağa kalkıyor...

Sadece kadınların el arabalarıyla Rusya tarafına mandalina geçirmesine izin verildiği Abhazya'nın tek nefes sorusu Psou sınırında 2002'de gördüğüm Abhazların yüzü asıktı, görüntü yürek burkuyordu. Aynı yüzler 2006'da Tiflis'ten yayılan barut kokusuyla 1992-1993 savaşının tekrarlanacağına dair endişeyle kaplıydı. 2008'de patlak veren savaşta 1992'de yitirdiği toprakları geri almış olmanın gururu ve ardından Rusya

---

* Radikal gazetesi dış haberler servisi editörü.

---

tarafından tanınmanın getirdiği sevinç vardı. Takvim bir yılı daha devirdi ve Abhazlar 12 Aralık 2009'da devlet başkanını seçmek için sandık başına giderken bu kez bizi karşılayan Apsnı'nın yüzü hakikaten gülüyordu. Çeçenya, İnguşetya ve Dağıstan başta olmak üzere Kuzey Kafkasya'da şiddet azya almışken Abhazya dönen talihle mesut. Karadeniz'in kıyı şeridinde uzanan kıvrımlı yollardaki 20 yıllık delik deşik olmuş asfalta en dolgunundan cila çekilmiş, fakirin arabası Jigulilerin yerini Mercedes, BMW, Audi ve her türlüşünden 4x4'ler almış. Yaralı evler hala savaşı anımsatsa da yeni binalar ya da eskilere makyaj çalışmaları dikkat çekiyor. Ve Abhazlar, Rusya ve Türkiye ile ikili ilişkiler üzerine kurdukları gelecek denkleminde Moskova gibi Ankara ayağının da olmasını umutla bekliyor. 'Bir de Türkiye tanışaydı' lafının geçmediği bir sohbet halkası yok. Velhasıl güncellenmiş fotoğraftaki Abhazya küllerinden doğuyor...

SEÇİM SINAVI

Soçi'deki Adler Havaalanı'ndan Abhazya sınırına ilerlerken Ermeni taksici Arşak Altıparmakyan "Sergey Bagapş kazanacak. Bu ülkede hizmet eden kazanır" diyordu.

SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsız kalan Abhazya, 1991'den beri savaş koşullarına rağmen demokratik seçimler organize etse de Ağustos 2008 savaşı sonrası Rusya ile Latin Amerika'dan müttefikleri Nikaragua ile Venezüella tarafından tanınmasının ardından ilk sandık sınavını veriyordu. Bu kritik dönemde dümende oturan Devlet Başkanı Sergey Bagapş, dört rakibi eski Devlet Başkan Yardımcısı Raul Hacimba, işadamı Beslan Butba, Abhazya'nın en zengin bürokratu Devlet Liman İşletmeleri Müdürü Zaur Ardzinba ve son dakika sürprizi olarak ortaya çıkan akademisyen Vitali Bganba karşısında sandıktan 'muzaffer' çıktı. Üstelik yol kenarlarındaki billboardlarda asılı afişler sayılmazsa hiç miting yapmadan...

Muhalefetin hesabı ikinci turda birleşip Bagapş'ı devirmeyi ama düğüm yüzde 61.16'yla ilk turda Bagapş lehine çözüldü. Seçim Kurulu Başkanı Batal Tabagua'nın açıklamasına göre Hacimba yüzde 15.32, Ardzinba 9.14, Butba yüzde 8.25, Bgamba yüzde 1.3 oy aldı. Seçim öncesi muhalefetin iktidara yönelik 'hile olacak' yönündeki peşin suçlamaları, 2004'te yaşanan olayların tekrarlanabileceği endişesine yol açsa da Abhazlar sakin bir seçim geçirdi. Burada hem Bagapş'ın açık fark atması, hem de tüm dünyanın gözünün Abhazya'da olmasının etkisi büyük. Hacimba hariç muhalefet liderleri Bagapş'ın zaferini kesin sonuçları beklemeden tebrik etti. Muhalefetin seçimde bazı usulsüzlükler olduğuna dair şikâyetlerin ise sonuçları etkileyebilecek çapta olmadığına hükmedildi.

Abhazya halkı ve yönetiminin Rusya'nın Abhazya'nın bağımsızlığını tanıdığına pişman etmek için pusuda bekleyen Batı cephesinin eline

---

malzeme vermemek için bilinçli hareket ettiğini söylemek mümkün. Bütün sandık başlarında adayların temsilcileri vardı, uluslararası gözlemciler ve basın sandıkları gözlemlemesi konusunda hiçbir tehdit yoktu.

138 bin seçmenli oylamada katılımsa yüzde 73.4 ile beklenenin çok üzerindeydi. Başkent Sohum'da belli merkezlerde uzun kuyruklar oluşurken sandıkların kapandığı 20.00'de binlerce kişi hala dışarıda oy kullanmak için bekliyordu. Bu kişilerin de merkezlere alınıp kapılar kapatılarak oy kullanması sağlandı.

Birleşik Abhazya, Amtsahara ve Nartaa gibi siyasi ve toplumsal hareketlerin desteklediği Bagapş'ın zaferinde aslan payı elbette onun döneminde Abhazya'nın Yukarı Kodor Vadisi ve İngur boyunu Gürcistan'dan geri alarak 'toprak bütünlüğünü' sağlamış olmasına ve ülkenin bağımsızlığının tek taraflı da olsa üç devlet tarafından tanınmasına aitti. Diğer iç faktörlere gelince; Abhazya Milli Birlik Forumu, Abhazya Ekonomik Gelişim Partisi, Ahatsa, Sosyal-Demokrat Parti ve gazilerin örgütü Aruaa gibi siyasi hareketlerin desteklediği muhalif liderlerin öne sürdüğü vaatler ve argümanlar halkı tatmin etmedi. 2004'te dönemin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'le çekilmiş fotoğraflarla halkının karşısına çıkan ama 'Rusya ile birliktelik' kartının ters tepmesiyle seçimi kaybetmiş Hacimba, bu kez 'Abhaz milliyetçisi' ve 'ulusalcı lider' olarak poz verdi.

Muhalefet öz itibarıyla Rusya ile yapılan askeri ve ekonomik anlaşmalara karşı çıkmaya da iktidarı kapalı devre bir süreçle anlaşmaları kotarmak, parlamentoyu baypas etmek ve Abhazya'nın çıkarlarını ve geleceğini tehlikeye atmakla suçladı. Malum Abhazya'nın sınırları Rus istihbarat servisi FSB'ye emanet edildi. Gudauta'daki fiili Rus üssü anlaşmayla resmîlik kazanırken Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun küçük gemilerine Oçamçıra'da üs kurması kararlaştırıldı. Abhazlar bu üslerde konuşulacak Ruslara 49 yıldan önce 'çek git' diyemeyecek. Ayrıca havayolu ve demiryollarını işletmesi 10 yıllığına Ruslara verildi. Rus sermayesinin Kafkasya'nın incisi sayılan bu bölgede gayrimenkul satın almasının yolunu açma çabaları sürüyor ama henüz sonuç yok. Abhazya petrol ve doğalgaz yataklarının araştırılması ve çıkarılması işi beş yıllığına Rus enerji devi Rosneft'e verildi. Resmî söylemde 'Rusya'dan başka alternatif yok' anlayışı çok belirgin hale geldi.

Ancak Rusya ile askeri anlaşmaları Gürcistan'a karşı kalkan olarak gören Abhaz halkı ve siyasi eliti muhalefetin de iktidarda olduğu takdirde bu anlaşmaların fazlasına imza atacağından kuşkusu yok. Ve işin aslı muhalefette Rusya karşıtı denilebilecek bir tek isim de mevcut değil.

Seçimde belirleyici olan başka bir faktörse Gürcistan sınırındaki Gal bölgesinde yaşayan Megrellere pasaport dağıtımıyla ilgili yasa tasarısıydı. Tasarı Megrellere pasaport verilmesi için Gürcistan vatandaşlığından vazgeçme şartını kaldırıyordu. Muhalefet bunun 'vatana ihanet' olduğunu

---

ilan edince Bagapş tasarımı geri çekmek zorunda kaldı. Savaş sırasında bölgeyi terk eden ve Abhazya'nın tek taraflı iradeyle evlerine döndürdüğü ancak hala geleceklerini Sohum'da değil Tiflis'te arayan 50-60 bin kadar Megrel, 1999'daki devlet başkanlığı seçimi ve bağımsızlık referandumunda, 2004'teki devlet başkanlığı seçimlerinde ve beş yılda bir yapılan genel seçimlerde kimlik kartı işlevi gören '9 Nolu Belge'yle oy kullanabiliyordu. Ancak bu seçimde sadece Megrel değil bütün Abhazya vatandaşları için pasaportla oy kullanma zorunluluğu getirildi. Bagapş, geri adım atsa da Megrellerin haklarının tesisi yönündeki çabasıyla bölgede takdir topladı. Gerçi 7 Aralık 2009 itibarıyla Abhazya genelinde pasaport sahibi 146 bin kişiden sadece 12 bini Megrel. Gal bölgesinde pasaport almak için müracaat edenlerin sayısı da 4 bin civarında.

Üçüncü önemli faktör, kuşkusuz Rusya ile ilişkilerin artmasını en çok isteyen Ermeni ve Ruslar. 2003 kayıtlarına göre nüfusunun yaklaşık yüzde 44'ü Ermeni olan Gagra'da nabzını tuttuğumuz insanlar arasından kalbi Bagapş için atmayan yoktu. Abhazya nüfusunun en az yüzde 20'sini teşkil ettiği söylenen 'Ermeniler garantiye Bagapş ilk turda kazanır' tespiti haksız çıkmadı. Gerçi Abhazya pasaport alan Ermenilerin genele oranı yüzde 22, Ruslarinsa yüzde 12'ydi.

Rusya ile ikili anlaşmalar Abhazlara 'Rusya'nın kontrolüne girme' korkusu yaşatsa da Ermeniler çok mutlu. Rusya ile ilişkileri geliştiren bir lidere Ermenilerin büyük bir kredi açtıkları aşikâr. Bagapş bu seçimde Hacimba'nın 2004'teki taktiğini güttü ama bunu 'Rusya ile birliktelik' mesajına 'eşit devlet', 'eşit lider' vurgusunu ekleyerek yaptı. Bu da dış müdahaleye sert tepki vermiş Abhazlar gözünde puan toplamasına yol açtı. Hacimba 2004'te Putin'le poz verdiğinde 'sığıntı' gibi duruyordu. Bagapş ise billboardlara Putin'le yan yana yürürken, Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedev ile ikili anlaşmalar imzalayıp el sıkışırken çekilmiş fotoğraflarını taşıyıp 'Ebediyen beraberiz' sloganını kullandı. 2004'te dersini alan Rusya da bu kez olabildiğince 'tarafsız' durdu ya da öyle görüntü vermeye çalıştı. Ayrıca Rusya için Bagapş'la Hacimba arasında fark olmadığını ve haliyle müdahaleye gerek duymadığını da not etmek gerekir. Bagapş eşinin Megrel olması nedeniyle Gürcistan'a meyledebilecek bir lider olarak lanse edilmişti ama zaman öyle olmadığına tanıklık etti. Abhazlar açısından da 2004'ün Rusya'sı, BDT'nin Abhazya'ya dayattığı ambargonun takipçisiydi. 2006'dan itibaren Batı'nın 2003'teki 'Gül Devrimi'nin ardından Gürcistan üzerinden Kafkasya'ya yüklenmesiyle Rusya'nın Abhazya politikasının değişmesi, bu çerçevede Moskova'nın ambargoları tek taraflı kaldırmakla kalmayıp Abhazların yurtdışına çıkışlarını kolaylaştırmak için Rus pasaportu dağıtması, son olarak düne kadar Kafkas halklarına katliam ve sürgünden başka bir şey yaşatmamış emperyal güç olarak Ağustos 2008 savaşında Osetlerin ve namlunun ucundaki öteki halk Abhazların kurtarıcısı kesilmesi Ruslara bakışını değiştirdi. Abhazlar bunu bir diyet olarak alıp kenara

---

koydu. Rus askeri varlığı ileriye yönelik geçirilemeyecek boyutta bir endişe kaynağı olsa da bunun Abhazyalılarda bir güvenlik hissi yarattığı da aşikar. Gerek Gürcistan'la sınırı oluşturan İngur'daki Rus askerleri, gerek Oçamçıra ve turistik kent Novi Afon açıklarında konuşlanmış Rus savaş gemileri Abhazya açısından Gürcülerin bir daha saldıramayacağına garanti.

TÜRKİYELİ ABHAZLARIN ÖNCELİKLERİ

Türkiye'den anavatanına dönüş yapmış Abhazlar ise bu seçime en fazla ilgiyi gösteren kesimdi. Sadece oy kullanmakla kalmayıp seçim gününü sandık başlarında geçiren dönüşçüler, 13 Aralık 2009'da sonuçların açıklandığı Sohum'un merkezindeki Uluslararası Basın Merkezi'nde gazetecilerden sonra 'en kalabalık' guruptu. Salonda sonuçları bekleyen en az 15 dönüşçü saydım. Aralarında diasporik bir hassasiyetle bağımsızlığı Gürcistan kadar Rusya'ya karşı da koruyabilecek lider olarak Hacımba'yı görenler de vardı, Bagapş'ın iyi bir sınav verdiğini ve ikinci bir beş yılı hak ettiğini düşünenler de. İlk özel kanal Abaza TV'nin sahibi ve Moskova'da inşaat işleriyle meşgul Butba'nın başarılı bir işadamı olarak ekonomiye katkısının çok olacağına inananlar, bağımsızlık lideri Vladislav Ardzinba'nın akrabası Zaur Ardzinba'ya güvenenler ya da 'bizim için dört adayın farkı yok, seçilen başımızın tacı' diyenleri de görmek mümkün. İktidarı toplumu bölmekle suçlayan muhalefetin güçlü bir program öneremediğini, Bagapş'ı eleştirenler de farklı bir şey sunamadıklarını düşünenler az değildi. Hele ekonomideki kredisi bir yana Butba'nın Rusya'da bile mümkün olmayan 'her memura 20 bin ruble maaş' vaadine kanan yoktu.

Hacımba'nın milliyetçi mesajının en hassas alıcıları kuşkusuz dönüşçüler. Hacımba'nın 19. yüzyılda Osmanlı topraklarına sürülmüş Abhazların anavatanlarına geri dönüşü konusunda Bagapş'tan farklı ne önerdiği meçhul. Ancak Hacımba'nın kredisinin asıl kaynağının Abhazya'nın efsane lideri Vladislav Ardzinba olduğu kesin. Sandık başında henüz oyunu kullanmak için bekleyenlerden Adana'dan dönmüş Fırat Kopsergen ve Düzcü Özhan Atan, neden Hacımba'yı destekledikleri sorusuna "Ardzinba'nın politikalarına daha yakın" yanıtını veriyor. Ama buradan hareketle 'Dönüşçüler silme Hacımbacı' demek de mümkün değil. Düzcü Muammer Bilgiç "Bagapş, 5 yıl daha görevde kalmalı. Savaş başladığında Oçamçıra'da valiyken de orayı ayağa kaldıran kişiydi" diyor. Dönüşte Sohum'dan Adler'e kadar birlikte yolculuk ettiğimiz Yunanistan'da yaşayan Abhaz işkadını Naira Açuba, boyu posuyla Putin'i ezen Bagapş'ın diğer adaylar karşısındaki yakışıklılık faktörüne parmak basıyor. Ancak Hacımba, Ardzinba'dan miras krediden de tam olarak yararlanamadı. Çünkü bağımsızlık liderinin akrabası Zaur Ardzinba'nın ortaya çıkışı oyları böldü. Zaur Ardzinba 'pek de sevilmeyen' biri olmasına rağmen sırf Ardzinba

---

soyadı sayesinde yüzde 9.14 oy topladı. Ama Abhazya siyasetini yakından takip edenler şu anda konuşmakta ve hareket etmekte zorlanan ama zihinsel fonksiyonları tam olarak çalışan Ardzınba'nın mirasçısı olma söyleminin artık halk arasında da alıcı bulamadığını söylüyor. Ona olan sevginin eksildiğinden değil, onun adına hareket ettiğini söyleyenlere olan inancın pörsümesinden... Üstelik Bagapş'ın da Ardzınba'nın en yakın yol arkadaşı ve başbakanı olduğu da hatırlatılıyor.

TÜRKİYE RUSYA'DAN SONRA EN BÜYÜK ÖNCELİK

Abhazlar "Bize iki ülke yeter" diyor; Rusya ve Türkiye. Bu iki ülkenin Abhazya'yı tanınması dünyalara bedel. Devlet Başkanı Bagapş'ın 13 Aralık'taki zafer konuşmasında verdiği kritik mesajlardan birisi Türkiye'ye verilen önemi de ortaya koydu. "Diaspora da bu seçimlerin sonuçların merakla bekledi. Resmi davet olsun yada olmasın ilk fırsatta Türkiye'ye gideceğim ve diaspora ile buluşacağım" diyordu. Ancak Bagapş 2007'de Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanının öncesinde uluslararası toplumu saracak yeni atmosferin Abhazya'nın tanınmasının da önünü açabileceği hesabıyla önden yatırım yapmak için Türkiye'yi ziyaret etme denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Ankara, Bagapş'ı 'Ancak Gürcistan Devlet Başkanı Mihail Saakaşvili ile birlikte gelirse olur' diyerek Sohum'un kabul edemeyeceği bir şart koşmuştu. Bagapş resmi temasları unutup sadece diaspora ile kucaklaşma amacı güden özel bir gezi talep etmiş, Türkiye ile mutabık kalınmış, gerekli hazırlıklar yapılmış ama Gürcistan'ın bastırmasıyla Dışişleri son dakikada Türkiye'deki Abhazya temsilcisi ve geziyi organize eden Kafkas-Abhaz Dayanışma Komitesi'ni atlayarak dönemin Tiflis Büyükelçisi Ertan Tezgör aracılığıyla doğrudan Sohum'u arayıp Abhazya liderine "Gelme" demişti. Abhazlar hayal kırıklığı yaşamıştı. Şunu hatırlatmakta fayda var; Kafkas halkları, Bolşevik ihtilalinin ardından Beyaz Ordu ve Kızıl Ordu'nun kapışmasını fırsat bilip 11 Mayıs 1918'de Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'ni kurduklarında kapılarını çaldıkları ilk ülke Osmanlı devletiydi. İstanbul, 8 Haziran 1918'de tereddütsüz bu yegâne Kafkas cumhuriyetinin bağımsızlığını tanıdı, hatta dostluk ve yardım anlaşması imzaladı. Kafkas birliğinin sembolü olan ama ömrü Osmanlı'nın sonunu görmeye kafi gelmeyen Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'nin temel taşlarından biri olan Abhazya, 1991'de milletler hapisanesinden kurtulup yeniden bağımsız devletini kurduğunda Abhazlar, dedelerinin ayak izlerini takip edip ilk önce Türkiye'nin kapısını çaldı. Ardzınba, Abhazya Parlamentosu'nun 22 Temmuz 1992'deki bağımsızlık ilanının ertesi günü soluğu İstanbul'da aldı, Moskova'da değil. Ama bu kez Osmanlı'nın torunları dedelerinin yaptığını yapmadı. Hatta dönemin başbakanı Süleyman Demirel, Abhazya lideri Vladislav Ardzınba'yı reddetmekle kalmayıp muhalefetin görüşmesini de engellemeye çalıştı. TRT'ye Abhaz heyetinin temasları hakkında yayın yapılmaması yönünde sansür koydurttu. Dahası

Abhazya lideri otel odasında randevu beklerken Demirel, 30 Temmuz'da Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'le Tiflis'e uçup Eduard Şevardnadze ile Gürcistan'ın Sovyet patentli 'toprak bütünlüğü esası'nı da teyit eden altı anlaşmaya imza koydu. Gürcistan, Türkiye ile anlaşmaların verdiği güçle 14 Ağustos'ta Abhazya'yı işgal etmişti. Bagapş'ın 2007'de Türkiye'ye gelmesinin reddi Abhazlar için Ardzınba'ya 1992'de yapılan muamelenin tekrarıydı. Kuşkusuz bunun Türkiye'deki Kafkas diasporasında yol açtığı hayal kırıklığı kadar Abhazya'da da derin bir burukluk yarattı. Abhazya Devlet Üniversitesi'nde Türkiyeli örgenci Mehtap Asdemir'in "Bize gelen tanrı misafiridir. Türkiye tanrı misafirini kovdu. Bize çok ayıp ettiler" sözleriyle dile getirdiği hisleri paylaştı çok.

TÜRKİYE ABHAZLARIN DİNİNİ ŞİMDİLİK TANIMAYA HAZIR

Ama 2007'deki 'nazik' durumdan farklı olarak Ağustos 2008'deki savaşın ardından Abhazya'nın pozisyonu güçlendi. Türkiye'nin stratejik ortaklık kurmaya yöneldiği Rusya'nın tanıdığı bir ülke konumuna geldi. Abhazlar en azından bundan sonra Ankara'nın bu kez kapıları kapatmayacağını umuyor. En azından Sohum'daki hava böyle. Gürcistan'ın Türk gemilerine Karadeniz'in açık sularında korsanlık yaparcasına el koymasının yarattığı mahcubiyet de var. Abhazlar Türkiye gibi bölgesel bir aktörün gemilerine el konulması karşısındaki acziyetini anlayamadıklarını vurguluyor. Türkiye'den ilk kez üst düzey bir yetkili olarak Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Ünal Çeviköz, Gürcistan'ın Karadeniz'in açık sularında Abhazya ile ticaret yapan Türk gemilerine el koymasıyla yaşanan kriz nedeniyle 8 Eylül 2009'da Sohum'a gittiğinde bunun Türk dışişleri bakanı gelmiş gibi etki yaptığı anlaşılıyor.

Abhazlar bunu Türkiye-Abhazya ilişkileri açısından milat gibi algılıyor. Ama bu ziyaretten bir netice çıktığını söylemek de mümkün değil. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu gemi krizini çözmek için Tiflis'e giderken Sohum'un yolunu tutan Çeviköz'le Abhazlara hangi mesajı gönderdiğini herkes merak ediyor. Çeviköz'ün Dışişleri Bakanı Sergey Şamba'ya ilettiği mesaj Abhazya ile Tiflis'in de pek sesini çıkaramayacağı 'dinsel bağlantı' ile başlangıç yapılmak istendiğini gösteriyor. Sohum'daki görüşmelere yakın bir isme göre Çeviköz "Abhazya-Türkiye ilişkilerinde cami anahtar" demiş. Türkiye ile arzuladığı ilişkilerinde önceliği Sohum-Trabzon seferlerinin yeniden başlaması, hava köprüsü kurulması ve geliş-gidişlerin kolaylaştırılması, ticari ilişkilerin tesisi olarak belirleyen Abhaz yönetimin buna yanıtı ise şöyle:

"İlişkiler nereden başlarsa başlasın, önemli olan resmi bir kurumun Abhazya'da bir şeyler yapmasıdır. Buna açığız, bunu değerlendiririz." Daha önce de Sohum'da ilk camiyi Türkiye'nin inşa etmesi yönünde girişimler oldu ama sonuncusunda Başbakan Tayyip Erdoğan'ın tavrı 'önce

---

Tiflis'ten icazet alınması' yönündeydi. Sohum ise Abhazyaya'ya Gürcistan'ın parçası muamelesi yapan hiçbir girişime sıcak değil. Şimdi Moskova, Rusya Müftüler Birliği eliyle camiye dikmeye hevesli. Abhazyalı Müslümanlarsa Rusya yerine Türkiye'nin camiye yapmasından yana. Sohum'da küçük bir mescitle idare eden Müslüman cemaatin önde gelen bir ismi "Türkiye'yi tercih ederiz" diyor. 2003'te yapılan bir araştırmaya göre Abhazyaya nüfusunun yüzde 60'ı kendini Hıristiyan, yüzde 16'sı Müslüman, yüzde 8'i ateist, yüzde 8'i ise Abhaz pagan dinine inanan olarak tanımlıyor. Genel kanaat ise Abhazların yüzde 40'ının Müslüman olduğu yönünde. Beri tarafta futbol kanalından da bir ilişki çabası öne çıkıyor. Devlet başkanlığı konutunun müdürü İbrahim Ayudzba, Ahra adına eski millilerle kupa düzenlemeye çalıştıklarını anlatıyor.

İLİŞKİLERDE DİASPORA FAKTÖRÜ

Abhaz yönetiminin ayrıca dünden çok daha güçlü bir şekilde diasporayla bağlar kurmak istediği de anlaşılıyor. Bagapş'ın 13 Aralık'ta basın toplantısında sarf ettiği "Pasaportu olan diasporadaki vatandaşlarımızın gelecek seçimlerde oy kullanabilmeleri için gereken yasal ve hukuki düzenlemeleri yapacağız. Bir sonraki seçimde diasporanın oy kullanmasını sağlayacağız" sözleri çok iddialıydı. Çünkü diasporadaki Abhaz nüfus anavatandaki Abhaz nüfustan 5-6 kat daha fazla. Gerçi bunların ne kadarına pasaport verilebileceği meçhul. Böyle bir durumda Abhazyadaki siyasetin nabzı Düzce ve Adapazarı'nda atacak demektir.

Uluslararası Basın Merkezi'nde Bagapş'ın zafer konuşmasını beklerken sohbet etme imkanı bulduğum Başbakan Vekili Leonid Lakırba, Türkiye'deki Abhazların da seçim sürecine dahil edilmesi meselesine değiniyor. Seçim için "Abhazyaya demokrasisi açısından büyük bir aşama. Bunu dünyanın farklı yerlerinden gelen gözlemciler söylüyor" değerlendirmesinin ardından "Ama bir tek eksikimiz var, dünyadaki tüm Abhazların bu seçim bayramına katılımını tam olarak sağlayamadık. Bu bizim içimizde ukde olarak kaldı" notunu düşüyor. "Hakikaten Türkiye'deki 500 bin Abhaz'ın oy kullanmasını ister misiniz?" diye kuşkumu dile getirdiğimde başbakanın yanıtı şu oluyor: "Keşke bağımsızlığımızı tanımamakta ısrar eden Türkiye'nin bu tavrı böyle olmasaydı da oradaki insanlarımız oy kullanabilselerdi. İşte o zaman samimi olup olmadığımızı görürdünüz. Gerçekten bunu yürekten istiyoruz. Abhazyaya dünyadaki bütün Abhazların ortak devleti ve ortak evidir." 'Bu durumda Abhazyaya devlet başkanını Türkiye belirleyecek?' diyorum ama Lakırba kendinden emin: "Elbette bizim açımızdan hiçbir engel yok. Sadece Türkiye'nin Abhazyayı tanıması, o insanlara bu fırsatı vermesi lazım."

Seçimlerde önce Moğol ardından Timur istilası yüzünden 14 ve 15. yüzyıllarda Abhazyaya'dan kuzeyde bugünkü Karaçay-Çerkes'e yerleşmiş

Abazinler için Çerkesk'te ve Rusya'daki diaspora için Moskova'da sandıklar kuruldu. Ancak Geri Dönüş Komitesi (Demografya) Başkan Yardımcısı Erkan Kutarba'nın verdiği bilgilere göre, Türkiye'de sandık kurulması için başvuru yapıldı. Ama Ankara bunun sıkıntı yaratacağı yanıtını verdi. 'Bari Abhazya'nın çıkarlarını temsil eden Rusya Büyükelçiliği'nde sandık kurulsun' denildi ama bu da olmadı.

BAGAPŞ'IN TÜRKİYE HESAPLARI

Devlet Başkanı Bagapş Türkiye ile ilişkilere önceki yıllardan daha fazla vurgu yapması dikkat çekici. Şimdiye dek "Türkiye ile yakınlaşmaya Rusya izin vermez" kanaati hakimken Sohum'daki siyasi mesajlar aksini söylüyor. Bagapş'la 15 Aralık 2009'da saat 11.30'da röportaj için randevu koparıyorum. Öncesinde Abhazya Bilimler Akademisi'nde İnsani Etütler Enstitüsü Başkan Yardımcısı Zurab Capua'nın konuğuyuz. Arkeolog Aleg Gabelya'nın da katıldığı sohbetin tam ortasında devlet başkanlığı basın danışmanı arayıp "Bir boşluk var, hemen gelebilerseniz erkenden sizin randevunuzu aradan çıkarmak istiyorum. Çünkü sizden sonra Bagapş'ın uluslararası konukları var, görüşme trafiğinde bir sıkışma riski olabilir" diyor. Apar topar eski milletvekili Oktay Çkotua'yı alıp başkanlık sarayına varıyoruz. Koridorda trafik yoğun. İçeriye alınmayı beklerken başkanlık sekreteri, Nauru dışişleri heyetinin benden sonra Bagapş'la görüşeceğini ve önemli bir açıklama olacağı bilgisini veriyor. Açıklamanın Abhazya'yı tanıdıklarına dair resmi duyuru olacağını öğreniyoruz. En büyükler liginden Rusya, en küçükler liginden Nauru. Kuş gübresiyle oluşmuş fosfat ihracatıyla ekonomisin döndüren Güney Pasifik'te Abhazya büyüklüğünde bir ada. 1999'da BM'ye üye olmuş 10 bin nüfuslu devlet. Koridorda herkes bu minik ülkenin kendilerine ilgisini konuşuyor. Kimse burun kıvrırmıyor, "Tanımasa da olurdu" demiyor, baş tacı ediyor. Koridor, Bagapş'ı tebrik için gelenlerle dolu; Parlamento heyeti, valiler, yeni kabinede koltuk umanlar, komşu cumhuriyetlerden gelen heyetler vs. Beş dakikalığına giren 10 dakikada çıkmıyor. Aradaki boşluğu dolduran çok. Başkanlık sekreteri elinde randevu defteriyle ne yapacağını şaşırılmış halde içeri girip çıkıyor. Basın danışmanı gelip özür diliyor. Gelenekler, akrabalık ilişkileri protokollerin önüne geçiyor, içeri girene 'vakit doldu' denemiyor, hepsi misafir muamelesi görüyor... Tanrı misafirleri bizim de 15 dakikamızı alıyor. Bagapş'la ikinci kez röportaj yapıyorum, Çkotua takdime başlarken 'Tanıyorum' deyince, bu faslı geçip hemen soruyorum:

Seçim günü sandıkları dolaştım ve şeffaf bir oylama yapıldığı izlenimi edindim, öncelikle hem başarılı bir seçim hem de yeniden seçilmeniz nedeniyle tebrik ederim. Abhazya'yı tanımayan cepheden, Avrupa'dan, Türkiye'den arayıp da zaferinizi tebrik eden oldu mu?

“Kişisel dostlarımız dışında ne AB ne de Türkiye’den resmi olarak arayıp da tebrik eden olmadı. Şu an içinde buldukları pozisyonu bildiğimden bunu anlayışla karşılıyorum.”

Dünyanın gözü bu seçimdeydi. Bu seçim başarısının ardından Abhazya’nın tanınmasına yönelik perspektifler ne yönde etkilenebilir? Buna yönelik planlarınız var mı?

“Bu seçimler Abhazya’nın tanınması sürecinde çok önemli bir aşama olacak. Demokratik gelişim sürecinde en önemli aşama bu seçimlerdi. Bu seçimlerden hemen sonra Nauru Cumhuriyeti ile diplomatik ilişki kurulmasına ilişkin anlaşma imzaladık. Dünyanın en küçük ülkelerinden birisi ama BM üyesi. Şimdi dünyanın en büyük ve en küçük ülkesi tarafından tanınmış bulunuyoruz. Artık beklediğimiz süreç başladı. Gerek Türkiye, gerek diğer komşu ülkeler olsun dünyanın bütün devletleri, artık Abhazya’nın demokratik bir hukuk devleti inşa ettiğini ve bunu yaşatma azminde olduğunu görmüş oldu.”

Hemen yakında Abhazya’yı tanıyacak ülkeler var mı? İsim verebilir misiniz?

“Beyaz Rusya’dan umutluyuz, Ekvador’dan bekliyoruz. Suriye ve Libya ile görüşmelere devam ediyoruz. Ayrıca Rus dışişleri de bize son derece yardımcı oluyor, onların da çabalarını not etmem gerekiyor.”

Dışarıda herkes Rusya Abhazya’yı yutacak mı diye soruyor? Özellikle Rusya ile askeri üs ve sınırların korunması anlaşmaları böyle bir korkuya yol açıyor. İleriye yönelik siyasi ve ekonomik nüfuz baskısı olduğunda Abhazya kendisini koruyacak bir perspektife sahip mi?

“Bütün gelenler bu soruyu soruyor. Şunu belirtmek gerekir ki biz Sovyetler döneminde bile varlığımızı kaybetmedik; hiçbir haktan söz etmenin mümkün olmadığı dönemlerde bile. Aklımız, geçmiş tecrübelerimiz böyle bir şeyin olmasına izin vermez. Ama bütün küçük toplum ve devletler bu tehdit altındadır, bunu kabul etmek lazım. Göç hareketleri, asimilasyon, son yüzyılda Gürcülerin buradaki faaliyetlerini de bu çerçevede hatırlamak gerekiyor. Ayrıca şu aşamada bizim dilimizi, kültürümüzü, geleneklerimizi geliştirmemizin önünde hiçbir engel yok. Demografik durumumuzu da ilerletme konusunda bir genle yok. Dün Ürdün’den misafirlerimizi vardı, onlara da söyledim, Ürdün ve Türkiye’deki diasporamızdan özellikle genç nüfusun buraya gelmelerini, kalmalarını ve yaşamalarını destekliyoruz ve istiyoruz. Devlet hepimizin ve birlikte bu devleti geliştireceğiz.”

Ancak kaygılar daha çok Soçi’de olduğu gibi Abhazya’nın en güzel yerlerinin Rus sermayesi tarafından ele geçirileceği, bir çeşit ekonomik istilanın yaşanacağı üzerinde yoğunlaşıyor. Ayrıca çok kapsamlı askeri anlaşmalar da kaygıları artırıyor. Bunların Abhazya’nın ileride başına bela olması, elini ayağını bağlayan unsurlara dönüşmesi riski yok mu?

“Dünyanın hiçbir yerinde tam bağımsız bir ülke yok. Bütün ülkeler bir şekilde birbirine bağımlı. Anında domino etkisi yapan son dünya ekonomik krizi de bunu gösterdi. Bizim endişe etmememizin nedeni şu; Kimseden kredi almıyoruz, borçlanmıyoruz, ne Rusya ne de dünyanın başka bir yerinden... Rusya bize dostluk anlaşmaları ve komşuluk ilişkileri çerçevesinde yardımcı oluyor. Bahsedilen 100 milyon dolar, 200 milyon dolar Rusya için para bile değil. Ama biz Rusya’dan insanların buraya gelmeleri, dinlenmelerini tehdit olarak görmüyoruz. Karşılıklı çıkarlara dayalı ekonomik projeler söz konusu. Rusya’dan gelip Abhazya üzerinden Gürcistan ve Türkiye’ye uzanan demiryolu, havaalanı, Kodor üzerinden Kuzey Kafkasya bağlantı yolu vs. Bu projeler hayata geçtiğinde limanlarımız son derece faal hale gelecek. Buraya gelecek yük en kısa sürede Kuzey Kafkasya’ya ulaşacak. Karşılıklı çıkarlara göre yürütülecek projeler bunlar. Biz kimseye herhangi bir şey hediye etmiyoruz. Jeopolitik konumumuz bunu gerektiriyor.”

Soçi Olimpiyat Oyunları’nın hazırlıklarının da Abhazya ayağı var sanırım...

“Elbette Olimpiyatların birçok ihtiyacı Abhazya’dan karşılanacak, ulaşım konusunda Abhazya üzerine düşeni yapacak.”

Türkiye ile ilişkilerin tesisi edilmesine yönelik beklentileriniz nedir? Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Ünal Çeviközün’ün Sohum’a ziyaretinden sonra ne değişti?

“Türkiye ile ilişkiler çok çabuk olacak iş değil. Sık sık görüşmek ve fikir alışverişinde bulunmak lazım. Türkiye’nin pozisyonunu anlayışla karşılıyoruz. Bu meseleyi aceleye getirmek istemiyoruz. Türkiye yönetimi ve halkına büyük bir saygımız var. Kendi problemleri var, hassas olduğu kendi tercihleri var... Bütün bunları doğru anlamak zorundayız. Ama er yada geç problem çözülecek.”

Çeviközün buraya gelmesiyle bir başlangıç noktası oluşamadı mı?

“Hayır hayır hiçbir şey değişmedi. Belki seçim sonuçlarını beklemiş olabilirler. Seçimlerden sonrası için düşündükleri şeyler olabilir. Önce ekonomik ilişkilerle başlamak lazım. Özellikle inşaat alanında Türk işadamlarının yapabileceği çok şey var. Başta havaalanı olmak üzere... Bunlar yavaş yavaş diğer ilişkileri de beraberinde getirecek diye düşünüyorum.”

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov’un ziyareti sırasında Rusya’nın KKTC’yi tanımaya karşın Türkiye’nin de Abhazya’yı tanıyabileceği spekülasyonu yapıldı. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

“Türkiye ile Rusya arasında bu konunun konuşulduğuna dair benim bir duyuyum yok, spekülasyonlar dışında. Ama bizim Kuzey Kıbrıs’la iyi ilişkilerimiz var. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin eşi iki kez misafirimiz

---

oldu, benim ve eşimin davetlisi olarak. Bunun dışında da kontaklarımız ve gayet güzel bir şekilde ilişkilerimizi sürdürüyoruz.”

Abhazya'nın diasporada yaşayanlarla ilişkilerinin artırılmasına yönelik bir takım önlemlerin alınması konusunda Rusya ile Türkiye arasında müzakerelerin olduğu, özellikle Abhazya pasaportu olanlara kolayca Rusya vizesi verilmesi üzerinde durulduğu söyleniyor. Bu konuda bir çalışma var mı?

“Çok önemli bir soru. Türkiye’de yaşayan ve Abhazya pasaportu olan kardeşlerimizin herhangi bir vize problemiyle karşılaşmadan Abhazya’ya gelebilmeleri için birtakım görüşmeler yapıyoruz. Rusya ile yaptığımız bütün görüşmelerimizde gündemin ilk maddelerinden biri bu. Ancak Türk devletinin de bu konuda desteği olsaydı çok rahatlardık. Özellikle Trabzon-Sohum arasında deniz yolunun açılması, bu süreci çok hızlandırır. Bundan sonra gemilere herhangi bir Gürcü provokasyonun olmasına da ihtimal vermiyorum. Çok kısa bir süre içerisinde bu konuda Rusya ile bir anlaşmaya varabileceğimizi umuyorum.”

Türkiye’ye yeni bir ziyaret girişimi olacak mı? 2007’de ziyaretinizin iptal edilmesi nedeniyle bir dargınlığınız var mı?

“Ben buna kırılmadım, uzun süredir politikanın içinde olduğumdan bunu anlayabiliyorum. Siyasi sıkıntıları anlayışla karşılıyorum. Türkiye’ye en kısa sürede gelmek istiyorum. Resmi görüşmeler için değil ama kendi insanlarımız ve vatandaşlarımızla kucaklaşmak için... Tabi Türkiye’den davet gelirse icabet etmeye her zaman hazırız.”

Abhazya Başbakanı ile konuşurken diasporanın bir sonraki seçimde oy kullanabilmesi için elimizden geleni yapacağız dedi. Hakikaten Abhazya diasporaya cumhurbaşkanını seçtirmeye hazır mı? Zira Türkiye’de buradan altı kat fazla Abhaz yaşıyor...

“Türkiye’nin kendi topraklarında böyle bir oylamaya izin vermesi lazım. Belki bu diplomatik ilişkilerin tesisi sonrasında alınabilecek bir karar olabilir. Kendi görüşüm olarak söylüyorum; Dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar Abhazların seçimlere katılmasından büyük bir mutluluk duyarım. Kimi seçerlerse seçsinler sonuçta başkan bir Abhaz olacaktır.”

Bu durumda Düzce-Adapazarı’nda daha fazla seçim mitingi yapmak zorunda kalabilirsiniz...

“Aday olmak için beş yıl Abhazya’da yaşamak gerekiyor. Mesela Oktay aday olabilir...”

O halde Oktay başkan demektir.

“Benim oyum da Oktay’ındır...”

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesinin Abhazya’ya ne tür yansımaları olabilir? Ermenistan’la normalleşme ABD ve Türkiye açısından Gürcistan’ın bölgedeki öneminin azalması anlamına da geliyor. Sizin bu

---

konudaki gelecek senaryonuz nedir? Böyle bir süreç Türkiye-Abhazya ilişkileri için bir kapı açabilir mi, hatta ABD'nin bakış açısını etkiler mi?

“Bu çok önemli bir süreç. Elbette Gürcülerin de bu durumu iyi analiz edip politikalarını ona göre şekillendirmeleri gerekiyor. İyi komşuluk ilişkilerinden bu bölgede herkes yararlanır. Biç hiçbir zaman bir ülkenin diğer ülkelerle ilişkilerine karşı değiliz. Biz Gürcistan’la da iyi ilişkilerden yanayız ama eşit, bağımsız ve iki komşu devlet olarak. Dünyada kötü halk yoktur, kötü politikacılar var...”

Rusya’ya ihraç edilecek malların Sohum limanı veya Babuşera havaalanı üzerinden sevki edilmesi gibi bir proje söz konusu mu?

“Evet Türkiye’den gelecek malların hem deniz yolu hem havayoluyla Abhazya üzerinden Rusya’ya sevki konusunda hem Türkiye hem Rusya’da ciddi çalışmalar içindeyiz. Bu konuda Rusya yönetimine ricada bulunduk, bu meseleye sıcak bakıyorlar... Bu Abhazya için çok yararlı bir ekonomik proje olacak.”

‘TÜRKİYE İLE DİPLOMATİK TEMAS ZAMAN ALIR’

Velhasıl Bağapş hem Abhazya’nın uluslararası alanda kabul göreceğinden ve Türkiye ile ilişkiler tesis edeceğinden emin. Abhazya, Rusya ile tam diplomatik angajmanın ardından kendini ‘kapatılmış’ ülke olarak görmüyor. Abhaz yetkililer, başta Türkiye olmak üzere başka ülkelerle ilişkiler tesis etme konusunda Rusya’nın bariyer değil yardım edici bir rol oynadığını vurguluyor. Son aylarda Latin Amerika’nın sol kuşağında yer alan Venezüella, Küba, Nikaragua, Ekvador ve Bolivya ile temas kurdular. Hâlihazırda Venezüella ve Nikaragua bağımsızlıklarını tanımış durumda. Ekvador’dan da her an olumlu bir haber çıkabilir. Bazı Asya ülkelerine de heyetler gönderildi.

Ayaküstü sohbet etme imkânı bulduğum Abhazya Dışişleri Bakanı Sergey Şamba’ya diplomatik çabaların sonucunu soruyorum. Yeni dönemin en güçlü başbakan aday olarak görülen Şamba, hem Türkiye hem AB ile ilişkilerin tesis edilmesi konusunda oldukça iyimser. Diplomatik temasın zaman alacağını belirten dışişleri bakanı ekonomik ve kültürel ilişkilerle başlangıç yapma hedefi güttüklerini vurguluyor. Şamba ile söyleşimiz ise şöyle:

Seçimleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

“Bir anayasal hukuk devletinde olması gerektiği gibi barış içerisinde ve bayram havasında bir seçim geçirdik. Bunu uluslar arası gözlemciler de söylüyor. Tanınmanın ardından bütün dünyanın gözü Abhazya üzerindediydi. Bu seçimlere de özel bir önem gösterdiler. Biz de bütün dünyaya demokratik bir devlet olduğumuzu gösterdik.”

Sizce elde edilen bu sonucun tanınma sürecindeki çabalarınıza olumlu yansımaları olur mu?

“Daha önce tanınmamış ve savaş geçirmiş Abhazya’da muhalefetteki bir adayın seçim kazanması da son derece önemliydi. Elbette şimdi bu seçimin de güzel geçmesi kafalarında soru işaretleri olan devletlerin nazarında bizim pozisyonumuzu biraz daha güçlendirecektir.

Tanınma yolundaki çalışmalarda bir adım daha ileri gittiğimizi söyleyebilirim.”

Latin Amerika ve Asya’da temaslar yürüttünüz. Abhazya’yı tanıyabilecek yeni ülkeler var mı?

“Çok umutluyuz. Görüştüğümüz ve umutlu olduğumuz ülkeler var ama ne zaman tanıyabilecekleri konusunda şu aşamada bir şey diyemem. Ama fazal uzun süreceğini de sanmıyorum.”

Ülke ismi verebilirsiniz?

“Maalesef önceden açıklama yaptığımız da bu ülkeler büyük bir baskı altında kalıyorlar. O yüzden birlikte yapılacak ilanları bekleyelim.”

Beyaz Rusya’nın bocalaması gibi...

“Ama oradan da umutluyuz.”

Türkiye ile temaslardan bir sonuç elde edebildiniz mi? Türkiye ne öneriyor, Abhazya ne istiyor? Müsteşarın ziyaretinin ardından bir şey değişti mi?

“Türk tarafı da Abhazya ile iyi ilişkiler geliştirme isteğini ortaya koyuyor. Ancak bu ilişkiler şimdilik ekonomik ve kültürel düzeyde olacak. Diplomatik düzeydeki ilişkilerin biraz daha zamana yayılması gerektiği konusunda biz de Türkiye tarafına anlayış gösteriyoruz.

Öncelikle komşularımızla iyi ilişkiler geliştirmek istiyoruz, bunların başında da Türkiye ve ardından AB geliyor.”

Türkiye’den somut olarak ne istiyorsunuz?

“Öncelikle ulaşım ve iletişim ardından ekonomik ve kültürel ilişkilerin istenilen düzeye getirilmesi.”

Başlamak istediğiniz bir nokta var mı?

“Türkiye ile bu konuda bir anlayış birliği içerisindeyiz. Sadece Türkiye’nin Gürcistan’la ilişkilerine zarar vermeyecek bir çözüm yolu bulmaları için beklememiz gerekiyor.”

Savaş sonrası AB ile arka kanallardan görüşmeler oldu mu?

“Ağustos sonrası AB’nin bakış açısı değişti. Ve daha da değişecek. Her türlü kanalla görüşmelerimiz devam ediyor.”

AB ülkelerinin Rusya pasaportu taşıyan Abhazya vatandaşlarına vize vermeme politikası sürüyor mu? “Şimdilik problemler var ama zamanla aşacağımızı düşünüyorum. Bu konuda da görüşmelerimiz var. AB’li yetkililer şimdiye kadar uygulanan politikaların yanlışlığını açık açık ifade etmeye başladılar. Bunlar da değişimin habercisi.”

TÜRK-ERMENİ VE TÜRK-RUS YAKINLAŞMASI ABHAZYA’YA ABAT EDER

Sohum’da siyasi çevreler Türk-Ermeni yakınlaşmasıyla son derece alakadar. Ermenistan’la normalleşmenin Türkiye-Abhazya arasında ilişkilerin önünü açacağına dair beklenti yüksek. Bu konuyu Abhaz siyasetinin önemli isimlerinden Stanislav Lakoba’ya soruyoruz... Kendisi esasen tarihçi. Onu Abhazya’nın bağımsızlık davasının adeta manifestosu gibi algılanan ‘Abhazya Abhazya’dır’ başlıklı konuşmasıyla tanıdık. Abhazya Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti Dışişleri ve Parlamentolar Arası İlişkiler Komisyonu Başkanı sıfatıyla 23 Nisan 1993’te Abhazya Gürcü birliklerinin işgali altındayken Londra’da düzenlenen Çağımızda Kuzey Kafkasya konulu konferansta Abhaz argümanlarının anlaşılması açısından etkili bir konuşma yapmıştı. Sözlerini “Bugün bazıları ‘Abhazya, Rusya’dır’, bazıları da ‘Abhazya, Gürcistan’dır’ diyor. Ama ‘Abhazya, Abhazya’dır’. 20. yüzyılın perdesi kapanırken kendi yüzümüzü yitirmek istemiyoruz. Yüzümüzden hoşlanmayanlar olabilir ama bu bizim yüzümüzdür” sözleriyle bitirmişti. Lakoba ayrıca Abhazya’nın Gürcistan’a otonom bölge olarak katılmadan önce 1921-1931 arası var olan Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsüne geri dönülmesini talep eden 1989 tarihli Lihni Deklarasyonu’nu kaleme alan kişiydi.

12 Aralık 2009 seçimleri yaklaşırken Lakoba’nun tutumu dikkate değer bir seyir almıştı. 2004’te muhalefet kanadındaki Amtsahara ile Birleşik Abhazya seçime ortak gitmeye karar verdiklerinde Sergey Bagapş devlet başkanı, Lakoba başkan yardımcısı adayı olarak güçlerini birleştirmişti. Bagapş’in yüzde 50.08’le kazandığı seçimin sonuçlarına muhalefetin itirazıyla tırmanan kriz Lakoba’nın istetmeye alınmasıyla sonuçlanmıştı. Muhalefeti iktidara ortak eden uzlaşma formülü gereği iktidarın adayı Raul Hacimba, adaylıktan çekilip Bagapş’in yanında yardımcı adayı olarak seçime girmişti. 12 Ocak 2005’teki göstermelik seçim sonrası Hacimba başkan yardımcısı olurken Lakoba’yı memnun etmek için de güvenlik konseyi genel sekreterliği uygun görülmüştü. Ancak geçen dört yılda güvenlik konseyi toplantılarında Laboka, ulusalcı tutumlar sergileyen Hacimba’yla yakınlaştı. Zira 2009 seçimlerine doğru saflar yeniden ayrışırken Hacimba’nın 28 Mayıs’ta istifa edip yarışa katılmasının ardından Lakoba da vatandaşlık yasasıyla ilgili krizi üzerine 25 Ağustos’ta görevi bıraktı. Lakoba’nın istifası haliyle Hacimba’ya destek olarak yorumlandı. Sohum’a gidip de Lakoba ile bir fincan çay içmemek olmazdı. 14 Aralık

---

2009'da Abhazya'nın Karadeniz'e nazır en prestijli tarihi oteli Ritsa'da buluşuyoruz... Bize dil bilimci ve devlet başkanının dış politika danışmanı Vyacheslav Çirikba da eşlik ediyor. Sohbet Abhazya'nın geçen yüzyılın başındaki lideri Nestor Lakoba ile başlıyor. Stanislav Lakoba, akrabası Lakoba'nın 1922'de Türkiye'ye yaptığı üç ziyaretle ilgili arşivlerde bilgi olup olmadığını soruyor. 1937'de Tiflis'te Beria'nın evinde yemeğine karıştırılan zehirle öldürüldüğü düşünülen Lakoba'nın bu ziyaretler sırasında Atatürk ve Rauf Orbay'la diasporanın dönüşünü müzakere ettiğini, Orbay'la oluşan dostluğu nedeniyle oğluna Rauf adını koyduğunu aktarıyor. Sohbet ilerlerken Bagapş'la yollarını ayırmasına yol açan görüş ayrılığını soruyorum, ayrıntıya girmeden "Hükümeti zaten desteklemedim, görüşlerim önceden de farklıydı" diyor. Rusya'nın Abhazya'ya Abhaz yönetiminin vurgulu bir şekilde dillendirdiği 'eşit devlet muamelesi' yaptığının ya da yapacağını ne denli gerçekçi olduğunu irdeliyorum. Abhazya'nın egemenliğine saygılı politika görüntüsünün geçici olup olmadığını ve Rusya'nın bir gün Abhazya'yı yutup yutmayacağını soruyorum, yanıt şöyle:

"Rusya, tarihtekinin aksine 2008'de farklı davrandı. Rusya, Çarlık Rusya'sı değil, Türkiye'nin de Osmanlı devleti olmadığı gibi. Rusya isteseydi Abhazya'yı daha önce yutardı. Bunu yapmaya gücü yeterdi. Ama böyle davranmayıp Abhazya'ya eşit devlet muamelesi yapmayı tercih etti. Elbette ilişkilerde sorunlar olacaktır. Türkiye ile AB ve ABD arasında ne kadar bağımsızlık varsa bizim için de aynı şey söz konusu. Abhazya-Rusya ilişkileri Fransa ile Monako arasındaki ilişkileri andırıyor. Aynı para birimini kullanıyoruz ve ortak dil söz konusu. Üstelik Rusya ticaret yapabileceğimiz tek sınır ülkesi."

Türkiye'nin Ermenistan'la ilişkilerini normalleştirmesinin ve Türk-Rus ilişkilerinin stratejik boyut almasının Kafkasya'daki denklemlere, hassaten Abhazya-Türkiye ilişkilerine olası etkilerine dair bir senaryo istiyorum, Lakoba şunları öngörüyor:

"Türkiye ile ilişkilerin değişeceğine inanıyoruz çünkü konsept ve koşullar değişiyor. Her şeyden önce Ermenistan'la sorunların çözülmesi çok sayıda etkilere sahip olacaktır. Ermenistan'ın Gürcistan'a bağımlılığı, daha önemlisi Türkiye'nin de Gürcistan'a bağımlılığı azalacaktır. Gürcistan'ın birkaç parçaya bölünmesi gündeme gelebilir. Mesela Ermenistan'ın cazibesinin artmasıyla Gürcistan'ın Cavahati bölgesindeki Ermeniler Ermenistan'a katılmak isteyebilir. Ayrıca Türkiye-Rusya ilişkilerinin artmasının da Abhazya'ya olumlu yansımaları olacaktır. Türkiye'nin ağustos savaşında Amerikan savaş gemilerine izin vermemesi Rusya'da çok önemli bir tutum olarak not edildi. Bunun Abhazya-Türkiye ilişkilerinin önünü açan bir etkisi olacağını düşünüyorum. Rusya Başbakanı Vladimir Putin buraya geldiğinde de diaspora ile Abhazya ilişkilerinin gelişmesi konusunu gündemine alacağını ve bunu Türkiye ile konuşacağını vaat etti. ABD'nin de

---

uzun vadede Abhazya'ya farklı davranması muhtemel. Afganistan'da ABD'nin Rusya ile transit işbirliği nedeniyle Gürcistan'a bağımlılığı azalıyor. AB liderleri de Mihail Saakaşvili konusunda hayal kırıklığı yaşadı. Hiçbir Avrupa başkentine resmi ziyarette bulunamıyor. 12 Aralık seçimlerinden sonra da Batılı ülkelerde Abhazya'ya bakışlar değişebilir."

GÜN BATIMINDA ABHAZYA ANALİZİ

Bir gün öncesinde Sohum sahilinde güneş vedaya hazırlanırken Abhazya'nın önde gelen iki ismiyle beraberiz: Abhazya Devlet Başkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Oleg Damanya ve Arbitraj Mahkemesi Başkanı Valeri Gurcuva. Bir taraftan sahilde kendilerini satrançtan damaya bin bir çeşit oyuna kaptırmış ihtiyarları izliyor diğer yandan hem siyaset hem sosyal duruma dair sohbet ediyoruz. Yargıdan birini bulmuşken hemen soruyorum: *"Dün gece ıssız sokaklarda dolaştım, kaçırılır mıyım ya da başıma kötü bir şey gelir mi endişelenmedim, tek korktum köpekler oldu. Ne dersiniz asayiş hakikaten berkemal mi, yoksa fazla cesur mu davrandım sokaklara çıkarken?"* Gurcuva "Hayır yanılmıyorsunuz, bir güven ortamı var" diyor. Sebeb-i hikmetini soruyorum o da "Böyle olmasının birkaç nedeni var; Abhazların 'alamis' yani 'onur' anlayışının birinci dereceden rolü söz konusu. İkincisi burada hemen hemen herkes silahlı ve herkes kendi haklarını koruyabiliyor. Üçüncüsü Rusya ya da Türkiye ile kıyasladığınızda gerçekten burada suç oranı oldukça düşük. Bu da belki küçük ülke olmanın ve insanların birbirini tanımasının getirdiği bir avantaj. Bu sayede toplum kendi içinde otokontrol sağlayabiliyor" yanıtını veriyor.

Peki bu ülkede suçla ilgili bir istatistik var mı? Gürcistan'la bir kıyas mümkün mü? Yanıt iddialı: "Bırakın Gürcistan'ı buradaki suç oranı birçok Batılı ülkeden çok daha düşük. Suç biraz turizm döneminde yükseliyor. Kapçakçılık, hırsızlık olayları oluyor. Burada bunu işsiz gençler arasından mutlaka yapanlar var ama daha çok turistlerle birlikte gelen hırsızlar var. Burada cinayet davaları da çok ender. Gasp için adam öldüre falan hemen hemen hiç yok. Kan davası için adam öldürme söz konusu ama o da çok az." Bu kez sorularımı Damanya'ya yöneltiyorum: *Abhazya'nın Rusya tarafından tanınmasının ve ambargonun kalkmasının Abhazların sosyal-kültürel dönüşümüne olası etkileri nelerdir? Ekonomik olarak bunun yansımalarını caddelerdeki lüks arabalardan görebiliyoruz... Ama bunun psikolojik ve kültürel yapıya yansımaları da olacaktır mutlaka...* Damanya "Abhaz halkı Abhazya'nın politik durumunun son derece farkında" tespitiyle söze başlayıp ekliyor: "Abhaz halkı Rusya'nın Abhazya'yı tanımamasına karşı olan AB ve ABD bu seçimleri yakından izlediğini biliyor. Ülkenin geleceğini aydınlatmak ve yaşam standartlarını artırmak için ne yapılması gerektiğinin de farkında. Burada halkı kandırmak çok zor. Bilinçli

---

davrandıkları için ne kadar süslü sözlerle gelseniz ve teknolojik imkânları kullansanız da halk bunlara kanmıyor. Biz son seçimde esasen batıya karşı sınav verdik. Hiçbir demokratik standarda aykırı davranmadık. Onların ellerine 'Abhazlar kendi devletlerini kuramaz ve koruyamaz' diyebilecekleri malzeme bırakmadık. Aslında bu işin özünde Batı yada Amerika'nın Güney Kafkasya'ya egemen olmak için Rusya ile çekişmesi asıl önemli mesele, Abhazyaya meselesi değil. Batının ve Rusya'nın mücadele sınırı Abhazyaya, haliyle herkesin gözü burada."

"Rusya ile çok kapsamlı ilişkiler Abhazların düşünce yapısını, Rusya ile ciddi sorunlar barındıran, sürgün ve soykırım politikalarıyla dolu tarihe bakışlarını nasıl şekillendirir?" diye üsteliyorum ve şu yanıtı alıyorum: "Gerçekçi düşünürsek bağımsızlığımız ve yaşam standardımızın bir tek garantisi var, o da Rusya. Burada Rusya ile çıkarlarımız çakıştı. Halkımız da bunu böyle algıladı. Abhazyaya olmadan güney Kafkasya'ya geçişin olmadığını Ruslar da fark etti. Şu anda Rusya'nın Güney Kafkasya'daki çıkarlarının korumanın yolu Ermenistan ve Abhazyadan geçiyor. Rusya'nın Güney Kafkasya'da başka bir dayanak noktası yok. Ve Rusya artık savaşarak bölgede tahakküm peşinde değil."

Ya Abhazyada siyasetin Abhaz karakterinin kaybolmasına yönelik bir tehdit var mı? Abhazyanın hassas nüfus dengesi içerisinde ileride Ermeniler de 'tam demokrasi' deyip siyasette daha fazla yer almak istediğinde devletin Abhaz karakterini savunmak mümkün olabilecek mi?

Damanya'da bütün Abhazlar gibi kendilerinden emin: "Elbette Abazalığı korumak için bir bakış açımız, gücümüz var. Bağımsız bir devlet olarak Abazalığı korumak için politika üretme gücüne sahibiz. Demografik durumu düzeltebilecek güce sahibiz. Doğum oranını yükseltebiliriz, siyasi gücümüzü kullanarak diasporadan insanlarımızı buraya çekebiliriz. Burada bir yıldır güvenlik ortamı var. İnsanları tekin olmayan bir ortama getiremiyorduk. Artık insanlarımıza 'Artık gelin vatanınıza yerleşin' diyebilecek durumdayız."

"Rusya'nın siyasi, ekonomik nüfuzunun Abhazyayı tamamen yutması konusunda endişeli değil misiniz?" sorusuna da şu yanıtı veriyor:

"Yaşamda korku her zaman vardır. Türkiye'nin de bir sürü korkusu var. Amerika'nın da bir sürü korkusu var. Mesela Meksika'dan göç korkusu... Bütün dünyada sınırlar gevşedi, geçişler kolaylaştı. Halklar birbirine karışıyor, kaynaşıyor ve bu birçok sorun yaratıyor. Bizim için de yeni sorunlar gündemde. Bu sorunları çözecek mekanizmalar geliştirmek zorundayız. 18 ve 19. yüzyılda Osmanlı ile savaşan Rusya bugünkü Rusya değil. O zamanki Osmanlı devleti de şimdiki Türkiye değil. Abhazyaya ve Rusya eşit devletler olarak anlaşmalar yaptı. Rusya'da 150 milyon, burada 300 bin insan yaşıyor. Önemli olan sorunları, değişimleri takip etmek lazım ki ayakta kalabilesiniz. Türkiye ile Rusya'nın çıkarları ve ilgi alanları

---

birbirine yaklaşıyor. Bu da bizim ilgi alanlarımıza büyük katkı sağlıyor. Biz de bu yakınlaşmayı istiyoruz Sadece biz değil bütün Kafkas halkları istiyor. Bu böyle devam ederse güvenlik artacak ve daha güvenli bir bölge olacak. Ekonomik, sosyal ve her türlü konuda olumlu değişim olacak.”

DİASPORA İÇİN ANAVATANIN CAZİBESİ ARTIYOR

Beri tarafta Abhazya'nın tanınmasından sonra diasporanın da yüzünü daha fazla anavatanına döndüğünün işaretleri var. Bakanlık seviyesindeki Geri Dönüş Komitesi Başkanı Anzor Mukba kendisini ziyaretimiz sırasında şunları söylüyor: “Geçen yıldan beri vatandaşlık için müracaat edenlerin sayısı arttı. Yeni Abhazya pasaportlarıyla Türkiye'den Abhazya'yı ziyaret edecek kişilere Rus vizesinin kolay verilmesi konusu iki ülke makamları arasında müzakere edildi. Bu konuda bir sonuç alınacağını umuyorum.”

Türkiye'den dönenlere gelince; bir hareketlilikten bahsedilse de iş rakamlara döküldüğünde yekun çok mütevazî. 14 Aralık 2009'da sabah, 1992-1993'deki savaş sırasında kuşatma altındaki Tkvarçal'da sıkışan kadın ve çocuklardan 80'ini tahliye eden Kızılhaç helikopterinin Gürcü askerleri tarafından düşürülmesinin yıldönümünde 3 bin üyeli Apsniça adlı gençlik örgütünün düzenlediği anma törenine giderken Gulriş'ten geçiyoruz. Yazar-mimar Kutarba Hayri Ersoy Türkiyelilerin yerleştirildiği evlere dikkatimi çekiyor: “Dönüşçülere ait 40 ev var ancak 20'si dolu. Diğerleri ev alıp ya da yaptırıp da henüz dönüş yapmamış kişilere ait.” Ersoy dönüşçülerin profiline ilişkin de yaşanan değişimi şöyle not ediyor: “Savaştan sonra gelenlerin yüzde 80'i Türkiye'de fazla tutunamamış ve buraya gelirken fazla kaybedecek şeyleri olmayan kişilerden oluşuyordu. Yani vasıfsız işçilerdi. Ancak son 3 yılda idealist gençlerin gelişi arttı. Bu insanlar Abhazya'nın sosyal, ekonomik ve kamusal alanında yer edinebiliyorlar. Hatta devlet memur alırken dönüşçü gençlere öncülük tanıyor.”

Tabii sözü edilen dönüş sadece Abhaz-Abazinlerle sınırlı değil. Abhazya'dan ayrılmış Ruslar ve Ermenilerin de tekrar yüzlerini Abhazya'ya döndükleri söyleniyor. Savaş sonrası Ermenilerin Yukarı Karabağ'dan Ermeni çekmesi olayı olmuştu. Ersoy'un aktardığına göre Karabağ'dan gelen Ermeni ailelerin sayısı artınca dönemin meclis başkan yardımcısı A. Topalyan, gidip hemşehrilerini “Ermeni taşımaya son verin. Huzurumuz bozulur” diye uyardı. Bunun üzerine Ermeni göçü kesildi.

Dönüşçüler, Türkiye ile doğrudan kapıların açılmasıyla Abhazya'ya dönüşlerin, dönemeyenlerin de en azından Abhazya vatandaşı olma çabalarının hızlanacağına inanıyor.

Asıl dönüş sürecini savaş ve ambargolar yüzünden Rusya Federasyonu'na gidenler yaşıyor. Bir de Karaçay-Çerkes'teki Abazinler. Geri

---

Dönüş Komitesi'ne göre Abhazya vatandaşlığı alan Abazinlerin sayısı 2 bini aştı. Bu konuda yazar-mimar Hayri Kutarba'nın gözlemleri de şöyle: "Moskova'da yaşayan Abhazlardan geri dönenler var. Abhazya plakalı araç sayısında da ciddi artış oldu. Bu insanların Abhazya'ya yerleştiği anlamına geliyor. Önceden yazın araç sayısı artar kışın azalır. Geçen yıla kadar bu mevsimde caddelerde yapayalnız dolaşıyordum. Ambargo kalktı turist sayısı fevkalade arttı. Ama turizm mevsimi geçtikten sonra caddeler eskisi gibi tenhalaşmadı. Kış gelecek diye korkuyordum."

ABHAZYA'YA RUS GELİN

Özellikle Moskova, Petersburg ya da Soçi gibi Rus kentlerine okumaya gidip de yıllardır oralarda tutunmaya çalışan gençler için anavatanları yeniden umut olmaya başlamış. Konuşmak için geri dönmüş bir Abhaz genci ararken birini buluyorum ama o da Moskovalı Rus çıkıyor: Anna Aleşkovskaya. İyi derecede İngilizce konuşuyor. Moskova Devlet Üniversitesi'nde Hint dili okumuş. Moskova'da Golos TV'ye yapımcılık yapmış. Sohum'da olmasının nedeni ise bilgisayarlı bir Abhaz ile evlenmiş olması. Sosyal araştırmalar merkezi Bazala'da da Sosyolog Cemre Jade ile birlikte çalışıyor. Kentin merkezinde Gliçinya (Mor Salkım) adlı şirin bir kafe işletiyor. Hint motifleriyle dizayn ettiği kafede oturup bir şeyler atıştırırken 'Moskova'dan Sohum'a gelin gelmek zor olmadı mı?' diye soruyorum. 'Hayır' diyor. Üstelik buranın kendisi gibi son zamanlarda başka gençler için de çekim merkezi olmaya başladığını söylüyor. "Peki, nasıl oldu da bir Abhaz'la evlendin" diye soruyorum, işte kısaca hikâyesi: "Babam, Abhaz yazar Daur Zantaria'nın yakın arkadaşıydı. Moskova'da oğlu Nar ile birlikte bizim apartmanımızda yaşamıştı. Daur öldü. Bir süre sonra kardeşim ve ben Sohum'a Nar'ı ziyarete geldik. İşte o zaman müstakbel kocam Apsyrt ile tanıştım. O Nar'ın arkadaşıydı. İşte Abhazya'da oluş hikâyem bu."

'Alışabildin mi buralara' diye üsteliyorum. "Alıştım" diyor; "Burada çok olumlu tecrübeler edindim. Hayat burada Moskova'dan daha basit. İnsanlar son derece iyi ve dostça. Atmosfer çok rahatlatıcı. Burada olmak hoşuma gidiyor. Tek sorun geceleri biraz ıssız olması. Moskova ıslık ıslık, cıvı cıvıldı. Burada geceleri caddeler karanlık." Karanlıktan kastı ışsızlık değil elbet. Sıra sıra dizili vitrin yok. Olan vitrinler de kapitalizmin ışıltısından uzak. Zaten dükkânların çoğu evlerin birinci katlarından çevrilme, vitrin dedikleri normal pencerelerden ibaret. Olan vitrinler de devlet daireleri gibi erkenden kapanınca caddeler tenhalaşıyor. Kültür çatışması yaşıyor mu diye merak ediyorum. "Çok iyi bir aile içinde yaşıyorum. Mutluyum" diyor. Bu mutlu Rus kızınının Abhaz dil bilimci Prof. Asmat Zantariya'nın gelini olduğunu öğreniyorum. Herkesin Rusça bilmesi nedeniyle insanlarla anlaşmakta hiçbir sorunu yok ama yine de Abhazca öğrenmek istediğini ama sesleri çıkarmakta çok zorlandığını söylüyor.

DÖNÜŞ ABHAZYA İÇİN STRATEJİK ÖNCELİK

Diasporadan dönüş Abhazyaya için neden önemli? 19. yüzyılda Çarlık Rusya'sının sürgünlerine ilaveten 20. yüzyılda SSCB şemsiyesi altında Gürcistan'ın asimilasyon ve nüfus kaydırma politikaları nedeniyle Abhazlar kendi anavatanlarında azınlık konumuna düşürüldüler. Nüfus dengesi, 1993'te savaş biterken Gürcistan'ın 'etnik temizlik' diye propagandasını yaptığı 230 bin kadar Megrel ve Gürcü nüfusunun Gürcü ordusu çekilirken onlarla birlikte Abhazyaya'yı terk etmesi nedeniyle Abhazlar lehine değişti. Abhazyanın nüfus trajedisinin boyutlarını görmek içinse tarihsel süreci görmek gerek:

5-7 bin yıllık bilinen bir geçmişe sahip Abhazlar, Kafkasya tarihinde devlet geleneği olan ender halklardan birisi. Sözelimi 730'de kurulan Abhazyaya Krallığı'nın 10. ve 11. yüzyılda Batı Gürcistan'ı da içine alarak genişlediği görülüyor. Arap, Pers ve Bizans işgaliyle yüzleşen Abhazyaya, 1555'de Osmanlı, 1810'da da Rusya'nın kontrolüne geçti. 1864'te Kafkas savaşlarının yenilgiyle sonuçlanmasının ardından Abhazlar sürülürken yerlerine Gürcü, Rus, Ermeni, Rum, Bulgar, Alman, Eston gibi halklar yerleştirildi. 1886'daki sayıma göre Abhazlar yüzde 86 çoğunlukta iken Gürcü oran yüzde 6'ydı. Abhazlar 1897'de yüzde 55'e düşerken, Gürcüler yüzde 24.4'e çıktı. 1917'deki Bolşevik devriminin ilk yıllarında doğan siyasi boşlukta kurulan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti içinde yer alan Abhazyaya, 1921'de bu devletin dağılmasıyla Abhazyaya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak SSCB'ye dahil edildi. Abhazyaya için ikinci büyük nüfus felaketi Gürcü asıllı Joseph Stalin ve güvenlik şefi Lavrenti Pavloviç Beria'nın Gürcüleştirme politikası sonucu Abhazyaya, 1931'de statüsü özerk cumhuriyete tenzil edilip Gürcistan'a bağlandı. 1970'lere gelince Abhaz nüfusu 18'e gerilemişti. 1939'da yüzde 30 olan Gürcü nüfusu 1959'da yüzde 39.1'e, 1970'de yüzde 41'e, 1979'da yüzde 43'e, 1989'da ise yüzde 49'a yükseldi. SSCB'nin 1989'daki son sayımına göre Abhazyanın nüfusu 525 bin kişiydi. Gürcüler 239 bin, Abhazlar 93 bin, Ermeniler 76 bin ve Ruslar 74 bin kişiydi. 2003'teki verilere göre ise tablo şöyle: Abhazyanın toplam 216 bin olan nüfusu içerisinde Abhazlar 94 bin 600 (yüzde 43.8), Ermeniler 44 bin 870 (yüzde 20.8), Megreller-Gürcüler 48 bin (yüzde 21), Ruslar 23 bin 420 (yüzde 10.8). Ancak yetkililer Abhazyanın kırsal nüfusunun 230-260 bin arasında olduğunu söylerken Abhaz nüfusunu 100 binde sabitliyor. Yine Megrel-Gürcü nüfusu 50-70 bin, Ermeni nüfusu da 50-70 bin arasında veriliyor. Abhazyanın yaz nüfusunun ise 300-350 bini bulduğu söyleniyor. Ağırlıklı olarak Abhazlar Gudauta ve Oçamçıra'da, Gürcüler Gal ve Gulripş'te, Ermeniler Gagra'da, Ruslar Tkaurçal ve Novi Afon'da yaşıyor. Sohum ise bütün milletlerin ortak evi. Gerek Çarlık gerekse Sovyetler döneminde Abhazların başkent Sohum'dan uzak tutulması politikası güdüldü. Abhazyanın 1991'de bağımsızlığını ilan etmesine paralel olarak Abhazlar büyük bir özlemle başkentlerine akın etti: 1989'da Sohum'da

---

yüzde 5 olan Abhaz nüfusu bugün yüzde 56'nın üzerinde. Birçoğunun hem köylerde hem kentlerde evleri var.

Bu nüfus dengesi dikkate alındığında Abhazya ülkenin egemenliğini garantileyebilmek için kurtuluşu diasporadan dönüşlerde görüyor. Şimdilik Ermeniler ve Ruslarla birlikte olası 'Gürcistan istilası'na karşı kader birliği etmiş olmaları nedeniyle tehlike algılamıyorlar. Ama hâlihazırda savaş sırasında Abhazya'yı terk etmiş Gürcüler, Gürcistan ve Rusya'da geri dönüş için uygun bir ortamın oluşmasını bekliyor. Kapılar açılrsa bile bunların çoğunluğunun dönmesi beklenmiyor ama Gürcistan bu meseleyi uluslararası platformlarda bir koz olarak kullanmayı sürdürüyor. Üstelik 1989 nüfus sayımına göre Abhazya'daki toplam Gürcü nüfusu 239 bin olmasına rağmen Tiflis, mülteci sayısını ısrarla 320 bin olarak veriyor. Sohum ise 20 Megrel ve Gürcü'nün hiç ayrılmadığını, 'savaşa karışmamış' mültecilerden 50-60 bin kadarını geçen yıllarda Gal bölgesine tek taraflı olarak yerleştirdiğini hatırlatıyor. Abhazya kalan Megrel-Gürcülere mevcut koşullarda kapılarını açmayı düşünmese de nüfus dengesini garantiye almak için 1850'lerden itibaren Osmanlı topraklarına sürülmüş akrabalarının dönüşünü stratejik öncelik haline getirmiş durumda. Abhazya'da "Türkiye'den 50 bin kişi gelse bizim nüfus krizimiz çözülür" sözü sanki parola. Gel gör ki değil 50 bin, 1000 kişi bile Türkiye'den Abhazya'ya dönebilmiş değil. Savaşın ilk yıllarında Türkiye'den Abhazya'ya akın edip de, orada kalma dirayetini gösterenlerin sayısı 300-400 kişiden ibaret. Diğer ülkelerle birlikte dönüş yapmış aile sayısı 1000 civarında. Fakat değimiz gibi Abhazya'nın tanınmasının ardından rakamlara ciddi bir şekilde yansımaya da dönüş fikrinde canlanma dikkat çekiyor. Dönemeseler bile Abhazya vatandaşlığı elde etme çabası dikkatlerden kaçmıyor.

Ancak dönüş çok sancılı bir süreç. Diasporadan dönüş yolunda sosyolojik, psikolojik ve ekonomik bariyerler bir yana döndükten sonra Abhazya'da hayat kurma, tutunma ve uyum sağlama gibi temel sorunlar mevcut. Aynı dil ve kültürel kaynaklara sahip olsalar da birbirlerini ayıran 146 yılda anavatanında olanlar Rus kültürü, Türkiye'de olanlar Türk kültürü, Arap dünyasında olanlar Arap kültürüyle tanışmanın getirdiği farklılıkları taşıyor.

Sohum'un dışında denize nazır Abhazya Devlet Üniversitesi'nde Türkiye'den üç genç dönüşçüye rastlıyoruz; Kupalba Işın Karasağ edebiyat, Abriskil Mehtap Asdemir mühendislik, kardeşi Serap Asdemir ise hemşirelik eğitimi için burada. Üçü de şimdi Abhazca ve Rusça hazırlık okuyor. Kardeşler ailesiyle Temmuz 2008'den beri Abhazya'da yaşarken Işın idealist bir genç olarak anavatanında okumayı seçmiş. Azcık sohbetle üçünün de 'anavatan' bilincinin yüksek olduğu anlaşılıyor. Hayatın akışı buraya dışarıdan gelenler için oldukça yavaş. Hele İstanbul gibi keşmekeş bir metropolden gelen gençler için buralarda zaman duruyor sanki. Anlattıklarına bakılırsa yaşı büyük olanların aksine birer genç olarak

---

akranlarıyla temelde uyum sorunu yaşamıyorlar. Tek dertleri dil. Tabi yerlilerin önyargıları tüm dönüşçüler gibi onlar için de geçerli. Hafiften ve tatlı bir içerlemeyle “Bize Türk ya da Türkiyeli diyorlar” deyip yerli ve dönüşçü arasındaki adı konulmamış kültürel uyumsuzluğa şu sözle parmak basıyorlar: “Bizi ‘Abhazca’yı bilmiyorsunuz’, ‘Abazalıktan haberiniz yok’ ya da ‘Abaza değilsiniz’ diye suçluyorlar”. Keyifleri yerinde olsa da doğup büyüdükları Türkiye’yi özlediklerini gizlemiyorlar. Kültürel uyumdan laf açılmışken gençlerin Türkiye’de dinledikleri müzisyenlerin yerine Abhaz starları koymaları gecikmemiş. Abhaz gençlerin hayran oldukları şarkıcılar arasında Khibla, Mukba, Ranata, Bakatelia ve Cimi Şumenia başı çekiyor. Abhazya müzik piyasası açısından aşırı derecede mümbit. Kültür Bakanlığı’na göre Abhazya Kuzey Kafkasya cumhuriyetleri arasında geçen yıl en fazla albüm çıkaran ülke oldu. Gençlerin anavatanlarının nüfus krizini aşmak için kendilerine çok ihtiyacı olan Türkiye’deki Abhazlara da bir çağrılar var: “Bir an önce dönün. 3-5 yıl sonra çok geç olacak. Her şey hızla pahalaniyor. Yarın dönmek daha da zorlaşacak.”

Sadece Türkiyeli öğrenciler için değil dönüş yapmış her yaşta Abhaz’ın hem uyum sürecini hızlandırmak hem de Abhazcasını geliştirmek için özel bir kurs var. Dünya Abhaz-Abazin Kongresi’nin Sohum’un merkezindeki binasında düzenlenen kursun masraflarını Geri Dönüş Komitesi karşılıyor. Kursun müdavimleri ağırlıklı olarak idealistlerden oluşuyor. Şimdiye kadar 90 öğrencinin geçtiği kursta hâlihazırda 12 öğrenci var. Öğrenciler Abhazya eğitimiyle birlikte sokakta, çarşıda ve hayatın diğer alanlarında gidişata öğrenmeleri için uyum programı çerçevesinde destek görüyor. Sokakta Abhazcanın Rusça karşısında mevzi kaybetmesine karşı küçük çaplı bir direnişi sembolize ediyor. Uyum ve dönüş meselesini avukat ve iktisatçı olmasına rağmen Mitsubishi 4*4 arazi aracıyla turist gezdiren Abhazya’nın yerlisi Khrbi Şangulya’ya soruyorum:

“Burada Abhazlar elbette Abhazların gelmesi konusunda hem fikir. Tabi ki Ermeniler ve Rusların dönüş hareketinden hoşlanmasını beklemek yersiz. Ama bir problem çıkıyorsa da yerlilerle çıkıyor, onlarla değil. Ama dönüşçülerle yerliler arasında bir husumet asla yok.

Ben Türk ve Türkiyeli denmesinin de bir alışkanlıktan kaynaklandığını düşünüyorum. Bunu bir etiketleme olarak görmüyorum. Ama doğru bir ifade de değil. Buradaki Abhaz gelenekleri gerçekten Rus ve Gürcü kültüründen etkilendi. Türkiye’dekiler ise geleneklerini daha fazla koruyabildi. Orijinal danslarımızı Türkiye’den gelenlerden öğreniyoruz. Mesela buradakiler çok içki içiyor ve bunu geleneğe dayandırıyorlar ama geleneğe böyle bir şey yok. Gelenlerle dil açısından da bir sorun yok. Dönüşçüler bilmedikleri kelimeler yerine Türkçe, buradakiler de Rusça kelimelere başvuruyor. Mesele dönüşçüler ‘araba’, biz ‘maşına’ diyoruz. Hâlbuki Abhazcada arabadan ‘atlı araba’ kast ediliyor.”

Sonuç olarak Abhazya uluslararası konjonktürün sunduğu fırsatlar sayesinde Rusya tarafından tanınalı beri tarih sahnesinde kendine yeni bir yer arıyor. Uluslararası tanınma yolunda sabırla yeni pencerelerin açılmasını beklerken bir yandan Rusya ile kritik ilişkiler geliştiriyor, diğer yandan Moskova'ya bağımlılığı dengeleyecek Türkiye gibi alternatiflere yöneliyor. Türk-Rus ilişkilerinin gelişmesini de bu ilişkilerin tesisi açısından avantaj olarak görüyor. Türkiye, Abhazya için ekonomik ortaklıktan öte kendi geleceğinin teminatı saydığı diaspora ile köprülerin kurulması açısından da önem arz ediyor. Abhazya kendine çizdiği bu yolda Gürcistan'la birleşmeye ise en ufak şans tanımıyor.